

lykovec voňavý (*Daphne cneorum*)



jazýčkovce jadranský (*Himantoglossum adriaticum*)



sokol rároh (*Falco cherrug*)



sokol červenonohý (*Falco vespertinus*)



mýslárka usatá (*Asio otus*)



poníkovec slovenský (*Pulsatilla slauca*)

ožené druhy Európy

rys ostrovid (*Felis lynx*)



vlk dravý (*Canis lupus*)



orol kriklavý (*Aquila pomarina*)



kuvík plačlivý (*Athene noctua*)



vola vlna striebris tá (*Egretta gazetta*)



výr skalný (*Bubo bubo*)



V Slovenskej republike je 9 národných parkov, 14 chránených krajinných oblastí, 382 navrhnutých území európskeho významu a 38 chránených vtáčích území.

Lykovec voňavý (*Daphne cneorum*)

Plazivý rozvetvený vždyzelený kríček s krásnymi a veľmi príjemne voňajúcimi kvetmi. Vysoký je len 10 - 30 (50) cm. Optimálne podmienky nachádza v svetlých dubinách a na lesostepných lokality s dubom plstnatým, pričom uprednostňuje karbonáty, ale možno ho nájsť aj na piesčitých kyslých pôdach, napríklad na Záhorí. Ťažisko rozšírenia na našom území má v pahorkatinách (Považský Inovec, Strážovské vrchy, Tríbeč, Vtáčnik), vystupuje však až do podhorského stupňa (Veľká Fatra, Nízke Tatry, Slovenský raj, Belianske Tatry či Pieniny). Je to teplomilný druh, ktorý je u nás takmer na severnom okraji areálu, severnejšie rastie už len v juhozápadnom Poľsku a na Ukrajine. Aj keď kríčky lykovca voňavého môžu pokrývať plochu až do 1 m², mimo obdobia kvitnutia ho v teréne len veľmi ťažko identifikujeme, nakoľko splyva s ostatnou bylinnou vegetáciou. V čase kvitnutia nás naň často skôr upozorní nos, než zrak. Jeho ružové kvety v koncových okolikoch totiž opojne voňajú. Rozmnožuje sa predovšetkým vegetatívne, len veľmi zriedka možno nájsť jeho plody. Vzhľadom na zriedkavý výskyt bol v „Červenom zozname rastlín a živočíchov Slovenska“ tento druh zaradený medzi ohrozené taxóny.

(foto: Ľubor Čačko)

Volavka striebřistá (*Egretta garzetta*)

Menší druh volavky, ktorú nazývajú aj beluša malá. V Európe najpočetnejšie hniezdi v Taliansku a Španielsku. Na Slovensku je len niekoľko hniezdnych lokalít, najmä na juhovýchode. Hniezdi v chránených vtáčích územiach (CHVÚ) Medzibodrožie a Senianské rybníky. Sporadicky hniezdi aj na jednej lokalite v CHVÚ Dunajské luhy. Ojedinele sa vyskytuje aj v Košickej kotline, Ondavskej rovine a ďalších lokalitách, kde však nehniezdi. Takmer vždy hniezdi v spoločnej kolónii s inými volavkami a brodivcami. Hniezdo z konárikov a vetvičiek je umiestnené v korunách stromov. Zimuje hlavne v severnej Afrike. Častejšie sa s ňou môžeme stretnúť v čase jamého a jesenného ťahu, kedy sa zastavuje na vodných plochách. Obýva rozsiahlejšie močiare, mŕtve ramená, rybníky s vyhovujúcim krovinným porastom, lužné lesy a ostrovy v okolí väčších riek. Živí sa malými rybami, žabami a vodným hmyzom. Patrí medzi vzácne a kriticky ohrozené druhy. Ohrozovaná je vysušovaním močiarov a ničením ich krovitých porastov.

(foto: Ľubor Čačko)

Jazyčkovce jadranský (*Himantoglossum adriaticum*)

Jazyčkovce jadranský (*Himantoglossum adriaticum*) je považovaný za najexotickejšieho zástupcu vstavačovitých u nás. Má 30 - 80 cm vysoký byľ a podlhovasto kopijovité listy. Vyskytuje sa v nížinách a na pahorkatinách, najmä v spoločenstvách teplých dúbav. Biotopom jeho výskytu sú lesostepi, svetlé lesy, lesné okraje a krovinnaté stráne na skeletnatých, vápnitých pôdach. Jeho rozšírenie je viazané na niekoľko lokalít v okolí Bratislavy. Vzácne rastie v Malých Karpatoch a na juhu Strážovských vrchov. Jeho populácie sú pomerne malé, väčšinou len niekoľko kusov jedincov. Veľkosť populácií druhu ako aj ich počet na Slovensku sa v posledných desaťročiach značne zmenšili a druh je na našom území ohrozený zánikom. Pre druhy rodu *Himantoglossum* je typické mimoriadne nepravidelné kvitnutie, preto je ťažké odhadnúť početnosť populácií. Aj niekoľkoletá absencia na lokalite neznamená, že zanikla. Za najdôležitejšie faktory ohrozujúce výskyt druhu považujeme sekundárnu sukcesiu náletových drevín a následné zatienenie lokalít.

(Foto: Daniel Baláž)

Poniklec slovenský (*Pulsatilla slavica*)

Poniklec slovenský - symbol krásy slovenskej kvetery, jeden z najkrajších našich poniklecov s veľkým fialovým kvetom, prioritný druh európskeho významu. Tento západokarpatský endemit sa vyskytuje len na Slovensku a v Poľsku. Osídľuje xerothermné krovinnaté a trávnaté skalnaté stráne a reliktné borovicové lesy, zriedka aj vápencové bučiny na vápencoch a dolomitoch od pahorkatiny po subalpínsky vegetačný stupeň. Kvitne skoro na jar, v marci až máji. Na Slovensku má druh centrum výskytu v severnej časti Nízkych Tatier, v Chočských vrchoch, Malej Fatre a v Západných Beskydách. Vyskytuje sa však aj inde. Najpočetnejšie populácie sú v oblasti Spišského hradu. Miestami prebieha hybridizácia s poniklecom prostredným (*Pulsatilla subslavica*). Druh ohrozuje najmä zarastanie drevinami, sukcesnými bylinnými druhmi, zalesňovanie lokality výskytu a vypaľovanie porastu vo vegetačnom období. Poniklec je často zbieraný, vykopávaný a presádzaný do skaliel. V blízkosti turistických chodníkov je často zošľapávaný, preto je dôležité usmernenie turizmu v chránených územiach.

(Foto: Daniel Baláž)

Vlk dravý (*Canis lupus*)

Vlk dravý je prioritným druhom európskeho významu. Tento typický karpatský mäsožravec sa ešte v 18. storočí vyskytoval vo všetkých krajinách Európy, s výnimkou Veľkej Británie. V súčasnosti jeho západná hranica súvislého rozšírenia prechádza Slovenskom. V mnohých krajinách Európy je už vyhubený a jeho areál výskytu je nesúvislý. Kedysi sa vyskytoval aj na celom území Slovenska. V súčasnosti žije najmä na strednom a severovýchodnom Slovensku. Vyhovuje mu bohatá štruktúrovaná rozľahlá lesná krajina s pasienkami a lúkami v stredných a vyšších polohách. Vlky sú vysoko spoločenské, žijúce vo svorkách od 2 až do 30 jedincov. Veľkosť svorky závisí od potravných podmienok. Na rozmnožovanie sa podieľajú najsilnejšie jedince svorky, tzv. alfy. 3 až 9 šteniatok sa narodí v brlohu vykopanom na tento účel alebo pod vývratom stromu. Vlci žijú sedem až sedemnásť rokov. Lovia selektívne, čo znamená, že lovia predovšetkým mláďatá, zver chorú alebo poranenú. Napriek tomu, že je vlk v Európe, vrátane Slovenska, živočíchom ohrozeným vyhynutím, v súčasnosti je povolený jeho lov od 1. novembra do 15. januára. Celoročne je chránený v Slovenskom kráse a na Kysuciach.

(Foto: Juraj Ksiažek)

Rys ostrovid (*Felis lynx*)

Svoje druhové meno si vyslúžil vďaka dokonalému zraku. Rys je veľmi plaché zviera, aj keď je najväčšou európskou mačkovitou šelmou. V minulosti bol takmer vyhubený, no vďaka ochrane sa jeho populačná hustota zväčšila. V posledných rokoch jeho početnosť znova mierne poklesla. Areálom jeho rozšírenia sú najmä hory stredného a severného Slovenska. Biotopmi jeho výskytu sú zmiešané a ihličnaté lesy s množstvom vývrátov, polomov a skalnými prevismi prevažne v nadmorskej výške 800 - 1 000 m. Rysy sa pária vo februári a marci. Rysica rodí v máji 2 - 4 mláďatá v húštine, skalnej dutine alebo pod vývratom. Rys sa môže dožiť 14 - 17 rokov. Samce žijú samotárske a každý dospelý jedinec má vlastné teritórium s rozlohou až niekoľko desiatok km². Aktívny je predovšetkým za súmraku a v noci. Rys pomáha udržiavať rovnováhu v prírode. Lovom raticovej zveri vykonáva v jej populácii selekčnú a asanačnú službu. Loví však aj zajace, rôzne vtáky, obojživelníky či drobné hlodavce. Rys je kriticky ohrozený živočích, ktorý je celoročne chránený na celom území Slovenska.

(Foto: Juraj Ksiažek)



V Slovenskej republike sa vyskytuje 150 druhov živočíchov, 51 druhov rastlín a 66 typov biotopov európskeho významu.

Orol krikľavý (*Aquila pomarina*)

Orol krikľavý je našim najpočetnejším orlom. Celkovo sa odhaduje okolo 800 párov. Na Slovensku sa jeho populácia sústreďuje do východných a severných oblastí. Je najmenším z našich orlov rodu *Aquila*, rozpätie krídel je okolo 150 cm. Najväčšie počty hniezdia v Bielorusku, Poľsku, Litve a na Slovensku. Hniezdi predovšetkým v pahorkatinách, na okrajoch pohorí, ale aj priamo vo väčších horských kotlinách, v rôznych typoch lesov. Uprednostňuje ostrovčekovitú lesnú krajinu prerušovanú mokřinami, pasienkami, riečnymi údoliami, močiarimi a rašeliniskami, ktoré využíva ako loviská. Orol krikľavý je sťahovavý. Odlieta v druhej polovici septembra a tiahne väčšinou cez Bospor, západné Turecko a východné pobrežie Stredozemného mora do Afriky. Na hniezdiská sa vracajú v pároch začiatkom apríla. Znáška obsahuje väčšinou 1 - 2 vajcia, výnimočne 3. U orla krikľavého je silne vyvinutý kainizmus. Orol krikľavý loví zväčša cicavce, najmä drobné hlodavce a príležitostne vtáky, ale aj plazy, obojživelníky a hmyz. Najzávažnejšími negatívnymi faktormi sú lesohospodárska činnosť blízko hniezd počas hniezdzenia, úhyny na stĺpoch smrti, v malej miere aj odstrel.

(Foto: Š. Danko, archív RSV)

Sokol rároh (*Falco cherrug*)

Ako pôvodne stepný druh u nás obýva sokol rároh iba juh Slovenska v blízkosti prírodnej či kultúrnej stepi, kde loví. Hniezdi v nižších pohoriach alebo aj priamo na nížinách. Rozpätie krídel má okolo 105 - 125 cm. Dospelé rárohy našej populácie sú stále až prelietavé, zimujú na hniezdisku či v jeho blízkosti. Mladé jedince sú naopak prelietavé až sťahovavé a tiahnu do južnej Európy až Prednej Ázie. Na hniezdiská sa vracajú vo februári alebo až v prvej polovici marca. Vlastné hniezda nestavajú, ale obsadzujú hniezda po iných veľkých vtákoch. Hniezdia na skalách alebo na stromoch. Radi obsadzujú aj umelé hniezda a búdky, v súčasnosti väčšina slovenských párov hniezdi práve takto. Samica znáša koncom marca až v prvej polovici apríla 3 - 4 vajčka. Rárohy boli výrazne potravné viazané na sysle. Po ústupe syslov sa zamerali na inú korisť a lovia predovšetkým vtáky a drobné hlodavce. Od šesťdesiatych rokov sa prejavuje pokles početnosti našej populácie sokola rároha. Jednou z príčin je vymiznutie jeho hlavnej koristi - sysla pasienkového. Ďalej sa negatívne prejavuje intenzifikácia lesného hospodárstva, vykrádanie hniezd, úhyny na stĺpoch 22 kV elektrického vedenia a iné. V deväťdesiatych rokoch nastal veľmi mierny nárast početnosti populácie na súčas-

ných 30 - 40 párov, ako dôsledok zvýšenej podpory hniezdnych možností vyvesovaním umelých hniezd a búdok.

(Foto: J. Chavko, archív RSV)

Sokol červenonohý (*Falco vespertinus*)

Hniezdi v nížinách, v otvorených stepných alebo poľnohospodárskych biotopoch v Podunajskej a Východoslovenskej nížine. Hniezdi v stromoradiach a v poľných lesíkoch. Sokol červenonohý je našim najpestrejšie sfarbeným dravcom. Zároveň je aj najmenším spomedzi u nás hniezdiacich sokolov. Rozpätie krídel má okolo 70 cm. Je sťahovavý, zimuje v južnej Afrike. Z hniezdísk odlieta už koncom augusta, späť prilieťa koncom apríla. Sokol červenonohý zvyčajne hniezdi v kolóniách. Ako všetky sokoly si nestavia vlastné hniezdo a na hniezdenie využíval hniezdne kolónie havranov. 3 - 4 vajčka znáša samica koncom mája až v prvej polovici júna. Živí sa najmä hmyzom, menej drobnými cicavcami, zriedkavo malými obojživelníkmi, plazmi a mláďatami vtákov.

Na Slovensku je to fluktuant s výrazne rozkolísanou početnosťou v jednotlivých rokoch, celkovo však v posledných desaťročiach, tak ako všade v západnej časti areálu, ustupuje. Na Slovensku patrí sokol červenonohý medzi veľmi vzácne a ohrozené druhy, početnosť sa v súčasnosti odhaduje na 10 - 40 párov. Úbytok jeho počtu súvisí s úbytkom poľných hniezdnych kolónií havranov a celkovým znížením početnosti vrán, kaviiek, sojok a strák, ktorých hniezda obsadzuje. Veľmi negatívne pôsobí aj veľkoplošná aplikácia pesticídov na lokalitách hniezdnych kolónií a na loviskách.

(Foto: Š. Danko, archív RSV)

Výr skalný (*Bubo bubo*)

Výr skalný je našou najväčšou sovou a je rozšírený takmer na celom Slovensku. Obýva lesné komplexy, staré zárasty a skalnaté biotopy. Hniezdi v zrúcaninách, v dutých starých stromoch, vo výklenkoch skál, v opustených kameňolomoch alebo obsadí aj hniezdo iných vtákov. Pár výrov je silne viazaný na svoje hniezdisko. Hniezdom býva kotlinka vyhrabaná na zemi alebo skalnom útese. Hniezdo si nestavia. Znáška obsahuje 2 - 3 vajcia. Loví cicavce (hraboš poľný, jež, potkan, zajac poľný, hryzec vodný a pod.) a vtáky (jarbica poľná, myšiak lesný, myšiarka ušatá, sova lesná, holub domáci, bažant poľovný a vrana túlavá). Populácia na Slovensku je odhadovaná na 300 - 400 hniezdnych párov, ale patrí medzi druhy sov s najnižšou hniezdnou úspešnosťou. Ne-

gatívny dopad má neúmyselné vyrušovanie turistami, horolezcami, chemizácia v krajine a stĺpy elektrického vedenia.

(Foto: L. Šimák, archív RSV)

Myšiarka ušatá (*Asio otus*)

Myšiarka ušatá patrí medzi najbežnejšie sovy. V našich podmienkach hniezdi predovšetkým v nižších a stredných polohách, občas v predhoriach. Uprednostňuje lesnatú krajinu s otvorenými plochami, ktoré jej poskytujú bohatú potravnú ponuku. Zriedkavejšie hniezdi aj v urbánnych typoch prostredia, v blízkosti ľudských sídlisk, najmä v parkoch. V zimnom období sa myšiarky koncentrujú na vhodných miestach, hlavne na ihličnatých stromoch, kde môžu vytvárať až niekoľko stokusové krdle. Hniezdo si nestavia, na hniezdenie vyžíva staré hniezda iných vtákov, dutiny stromov alebo hniezdne búdky. Počet vajec v znáške je 5 - 6. Loví nízkym letom na otvorených priestranstvách. Loví predovšetkým drobné zemné cicavce, ale aj obojživelníky a hmyz. Hniezdna populácia na Slovensku je odhadovaná na 2 500 - 4 000 párov. Druh nie je u nás vážne ohrozený. Kolísanie početnosti závisí najmä od potravných ponúk. Populácia utrpela aj otravami v dôsledku veľkoplošného používania pesticídov a aj nelegálnym vystreľovaním hniezd.

(Foto: H. Latková, archív RSV)

Kuvik plačlivý (*Athene noctua*)

Kuvik obyčajný je rozšírený vo všetkých nížinách a kotlinách južného Slovenska. Údoliami riek vystupuje aj do severnejších kotlin. Vo vyššie položených kotlinách je výlučne synantropný, obýva dedinské sídla s hospodárskymi budovami, maštalami a skladmi. Väčšina párov žije v trvalom zväzku po celý život. K hniezdeniu používa dutiny v starých stromoch, najmä vrbach, otvory pod strechami, holubníky, kostoly, búdky a pod. Počet vajec v znáške sa pohybuje od 3 - 6 ks. Loví predovšetkým v otvorenej krajine. Potravu tvoria najmä väčšie bezstavovce (najmä chrobáky, dážďovky, ale aj slimáky) a menšie hlodavce. Hniezdna populácia na Slovensku je odhadovaná na 800 - 1 000 párov. Hlavné ohrozenie pre druh predstavuje intenzívne poľnohospodárstvo, veľkoplošné monokultúry plodín a používanie insekticídov a rodenticídov. K zníženiu početnosti môže prispievať aj strata hniezdnych príležitostí, strety s dopravnými prostriedkami a najmä v severnejších oblastiach areálu aj tuhé zimy. Z prirodzených predátorov má najväčší význam kuna skalná, s ktorou kuvik často zdieľa podobný synantropný biotop.

(Foto: S. Harvančík, archív RSV)